

ZDZISŁAW KRZEMIŃSKI

SEPARACJA

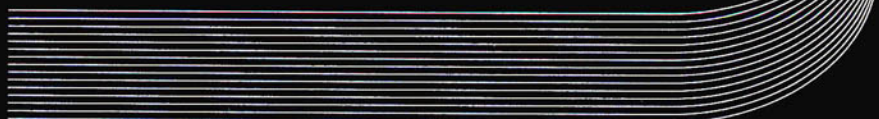
Praktyczny komentarz
Orzecznictwo
Piśmiennictwo
Wzory pism

wydanie III

Wolters Kluwer
Polska

Kantor Wydawniczy ZAKAMYCZE

SEPARACJA

Praktyczny komentarz

Orzecznictwo

Piśmiennictwo

Wzory pism

w sprzedaży:

Zdzisław Krzemiński

ALIMENTY I OJCOSTWO

Praktyczny komentarz • Orzecznictwo
Piśmiennictwo • Wzory pism
wydanie II

Zdzisław Krzemiński

ROZWÓD

Praktyczny komentarz • Orzecznictwo
Piśmiennictwo • Wzory pism
wydanie V

ZDZISŁAW KRZEMIŃSKI

SEPARACJA

Praktyczny komentarz
Orzecznictwo
Piśmiennictwo
Wzory pism

wydanie III

Wolters Kluwer
Polska

Kantor Wydawniczy ZAKAMYCZE 2006

Stan prawny na 1 sierpnia 2006 r.

Redakcja:
Ewa Fonkowicz

Redakcja serii:
Alicja Pollesch

Wydawca:
Justyna Kossak

Skład, łamanie:
Krystyna Lisiowska

Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o. 2006

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
(dotychczas: Polskie Wydawnictwa Profesjonalne Sp. z o.o.)

Redakcja Wydawnictw Książkowych i Czasopism Prawniczych
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (022) 535 80 00

Redakcja Książek
31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (012) 630 46 00
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

ISBN: 83-7444-421-5

cena: 49 zł
wydanie 3

www.wolterskluwer.pl
Księgarnia internetowa: www.profinfo.pl

Druk i oprawa:
Drukarnia Wydawnictw Naukowych Sp. z o.o.
ul. Żwirki 2, 90-450 Łódź

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
CZĘŚĆ PIERWSZA	
Przepisy prawa materialnego	15
Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy	17
Art. 61 ¹	17
I. Przesłanki separacyjne	18
A. Zawinione przyczyny	20
Groźba	20
Nieetyczne postępowanie	20
Nieróbstwo	20
Odmowa współżycia płciowego	21
Odmowa wzajemnej pomocy	21
Opuszczenie współmałżonka	21
Pijaństwo	22
Agresja	23
Zaniedbywanie rodziny	24
Niewierność	24
Zły stosunek do rodziny małżonka	26
Denuncjacja	26
B. Niezawinione przyczyny	27
Choroba	27
Choroba psychiczna	28
Niedobór seksualny	28
Różnica charakterów i umysłowości	29
C. Przyczyny, które mogą być zawinione lub niezawinione	29
Bezpłodność	29
Niewłaściwe zachowanie się rodziny współmałżonka	30

Różnica światopoglądów.....	30
Różnica wieku	30
Wady oświadczenia woli.....	32
II. Negatywne przesłanki separacji.....	33
Dobro małoletnich dzieci.....	33
Sprzeczność z zasadami współżycia społecznego.....	36
III. Separacja na zgodne żądanie małżonków	37
Art. 61 ²	39
Art. 61 ³	40
A. Władza rodzicielska	44
B. Alimenty	49
C. Korzystanie ze wspólnego mieszkania.....	53
D. Eksmisja.....	56
E. Podział wspólnego mieszkania oraz przyznanie mieszkania jednemu z małżonków	57
F. Podział majątku wspólnego.....	58
Art. 61 ⁴	59
Art. 61 ⁵	65
Art. 61 ⁶	65
Art. 62	66
Art. 130	66
Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny	69
Art. 935 ¹	69
Art. 940	70
CZĘŚĆ DRUGA	
Przepisy prawa procesowego	71
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego	73
Art. 17	74
Art. 41	75
Art. 425	75
I. Strony	76
II. Interwencja uboczna	77
III. Kurator procesowy	78

IV. Cofnięcie pozwu lub wniosku	79
V. Powództwo wzajemne	80
VI. Koszty procesu.....	81
VII. Apelacja	81
Art. 426	83
Art. 427	84
Art. 428	84
Art. 429	85
Art. 430	86
Art. 431	86
Art. 432	86
Art. 433	87
Art. 434	87
Art. 434 ¹	88
Art. 435	88
Art. 436	88
Art. 437	89
Art. 438	89
Art. 439	89
Art. 440	90
Art. 441	92
Art. 442	92
Art. 443	93
Art. 444	93
Art. 445	94
Art. 445 ¹	95
Art. 445 ²	96
Art. 446	96
Art. 567 ¹	96
Art. 567 ²	96
Art. 567 ³	97
Art. 567 ⁴	97
Art. 567 ⁵	97
Art. 755	98
Art. 756	98
Art. 757	98
Art. 824	99
Art. 1100	100

CZĘŚĆ TRZECIA

Przepisy związkowe	101
---------------------------------	------------

Ustawa z dnia 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne

międzynarodowe	103
-----------------------------	------------

Art. 18	103
---------------	-----

CZĘŚĆ CZWARTA

Akty prawne	105
--------------------------	------------

Ustawa z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego

(wyciąg)	107
----------------	-----

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych

(wyciąg)	109
----------------	-----

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (wyciąg) .....

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego	111
--	-----

(wyciąg)	113
----------------	-----

Umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką

Francuską o prawie właściwym, jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń w zakresie prawa osobowego i rodzinnego, sporządzona w Warszawie w dniu 5 kwietnia 1967 r. (wyciąg)	119
--	-----

Konwencja o uznawaniu rozwodów i separacji, sporządzona w Hadze

dnia 1 czerwca 1970 r.	121
-----------------------------	-----

CZĘŚĆ PIĄTA

Wzory	131
--------------------	------------

Pozew o orzeczenie separacji	133
------------------------------------	-----

Wniosek o orzeczenie separacji	137
--------------------------------------	-----

Wniosek o zniesienie separacji	139
--------------------------------------	-----

Skorowidz rzeczowy	141
---------------------------------	------------

Wykaz skrótów

Biul. Min. Spr. – Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości

DPP – Demokratyczny Przegląd Prawniczy

d.k.p.c. – ustawa z dnia 27 października 1932 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 93, poz. 803; tekst jedn.: Dz. U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394)

k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)

k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)

k.r. – ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz. U. Nr 34, poz. 308)

k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59 ze zm.)

M.P. – Monitor Polski

M. Praw. – Monitor Prawniczy

NP – Nowe Prawo

OSN – Orzecznictwo Sądu Najwyższego

OSPİKA – Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych

Pal. – Palestra

PiP – Państwo i Prawo

PiŻ – Prawo i Życie

PN – Przegląd Notarialny

PPC – Polski Proces Cywilny

p.p.m. – ustawa z dnia 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. Nr 46, poz. 290 ze zm.)

pr. małż. – Prawo małżeńskie z 1945 r.

pr. rodz. – prawo rodzinne

Przegl. Sąd. – Przegląd Sądowy

przep. wpraw. – przepisy wprowadzające

RPE – Ruch Prawniczy i Ekonomiczny (a także późniejszy Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny)

SN – Sąd Najwyższy

u.k.s.c. – ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych
(Dz. U. Nr 167, poz. 1398 ze zm.)

ZNUJ – Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

ZNIBPS – Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego

Wstęp

1. W Dzienniku Ustaw RP Nr 52 z dnia 15 czerwca 1999 r. opublikowana została ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks cywilny, Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Ustawa ta weszła w życie z dniem 16 grudnia 1999 r.

2. Wymieniona wyżej ustawa wprowadziła do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, poza innymi zmianami, instytucję separacji. Jednakże instytucja separacji małżeńskiej nie jest instytucją nową, gdyż znana była nie tylko w Polsce, ale także w innych krajach europejskich i pozaeuropejskich. Orzeczenie separacji – według ustawy – ma skutki takie jak rozwiązanie małżeństwa przez rozwód, chyba że ustawa stanowi inaczej. Jednakże małżonek pozostający w separacji nie może zawrzeć nowego małżeństwa.

3. W legislacji ukształtowały się dwa „modele” instytucji separacji. Pierwszy wzorowany jest na zasadach prawa kanonicznego i polega na tym, że zastępuje on instytucję rozwodu. Klasycznym przykładem takiej separacji było „rozłączenie od stołu i łóża” wprowadzone prawem małżeńskim z 1836 r. na terenach Polski centralnej, czyli w tzw. Kongresówce. Zgodnie z art. 62 tej ustawy rozłączenie od stołu i łóża, czyli separacja, mogło być orzeczone przez zwierzchność kościelną na żądanie jednego z małżonków:

- a) z powodu cudzołóstwa,
- b) ciężkich obelg doznanych od współmałżonka,
- c) w razie gdy jeden ze współmałżonków dopuszczał się zbrodni albo występków, lub zmuszał drugą stronę do ich popełnienia. Jednakże małżonek pokrzywdzony nie mógł skutecznie dochodzić separacji, jeśli sam nie dochował wierności lub przebaczył stronie winnej (art. 63).

Prawo to przewidywało też separację „wskutek wzajemnego zezwolenia”, lecz tylko dla „przyczyn godziwych” (art. 66). Separacja mogła być orzeczona na pewien określony okres lub na czas nieokreślony.

Ten system separacyjny występował w dawnym systemie prawnym Włoch oraz Hiszpanii, a poza Europą znany był w takich krajach, jak: Chile, Peru, Boliwia, Kolumbia, Brazylia.

Na terenach dawnego zaboru austriackiego w Polsce separacja była możliwa: a) na mocy wzajemnego porozumienia, b) na wniosek jednego z małżonków z ważnych przyczyn (Kodeks cywilny z 1811 r.).

Drugi model sprowadza się do założenia, że w systemie prawnym kraju egzystują obok siebie dwie instytucje: rozwód i separacja. Wybór w pierwszym etapie postępowania, czyli przy wnoszeniu pozwu, należy do stron. Takie rozwiązanie przewidywał kodeks cywilny niemiecki z 1896 r.

Współcześnie ten system obowiązuje: we Francji, Belgii, Szwajcarii, Anglii, we Włoszech, w Hiszpanii, Portugalii, Danii, Holandii, Finlandii i Norwegii. Poza Europą taka forma separacji obowiązuje w krajach Ameryki Południowej i w niektórych stanach Ameryki Północnej.

4. Jeśli chodzi o Polskę, to ani Prawo małżeńskie z 1945 r., ani Kodeks rodzinny z 1950 r., ani wreszcie Kodeks rodzinny i opiekuńczy z 1964 r. nie przewidywały instytucji separacji. W praktyce sprawiało to wiele kłopotów stronom i sądom.

Istniała tylko instytucja rozwodu. Tej sytuacji nie można było uznać za prawidłową. Taka regulacja stawiała w trudnej sytuacji osoby wierzące, które ze względów religijnych nie chciały akceptować rozwodu, mimo faktu, że ich małżeństwo uległo pełnemu rozkładowi.

Co prawda w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym znalazł się art. 52 k.r.o., stanowiący, że z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać zniesienia przez sąd wspólności majątkowej zarówno ustawowej, jak i umownej, ale ten przepis nie ułatwiał wszystkiego. Ostatecznie kwestie majątkowe to jeszcze nie najważniejsze kwestie w małżeństwie. Nic dziwnego, że wśród teoretyków i praktyków od dawna dyskutowana była propozycja wprowadzenia do tekstu Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego instytucji separacji.

5. Uchwalona w 1999 r. ustawa wprowadza pełną równorzędność instytucji rozwodu i separacji. Od strony zależy wybór jednej czy drugiej instytucji. W ten sposób nie istnieje zagrożenie dla instytucji rozwodu. Skorzystanie z jednej czy drugiej instytucji (rozwód czy separacja) nie jest uzależnione od wyznania stron.

6. W uzasadnieniu rządowego projektu ustawy czytamy: „Projekt przewiduje łagodniejsze przesłanki «formalnej» separacji niż określone w k.r.o. przesłanki rozwodu. Mogłaby ona znaleźć zastosowanie w takich przypadkach, gdy małżeństwo uległo rozbiciu (zupełny rozkład pożycia), które jednak nie uzasadnia jeszcze orzeczenia o rozwodzie. Częściowe różnicowanie przesłanek rozwodu i separacji, a w szczególności pominięcie trwałości rozkładu pożycia wśród przesłanek separacji pozwala także utrzymywać, że skonstruowana w projekcie instytucja może mieć znaczenie dla pojednania małżonków. Wymaganie trwałego rozkładu pożycia (w znaczeniu rozkładu nieodwracalnego, jakie jest przyjmowane przy rozwodzie) mogłoby nasuwać wątpliwości, czy oczekiwanie co do pogodzenia się małżonków może być brane w rachubę. Z funkcją restytucyjną separacji łączy się zagadnienie jej roli

w zakresie ochrony rodziny. Mówiąc o możliwości spełniania przez projektowaną instytucję różnorodnych funkcji należy też nawiązać do wcześniejszych uwag o znaczeniu tej instytucji dla ochrony dóbr osobistych. Projektowana regulacja daje wyraz respektowaniu wartości będących dobrami osobistymi człowieka i zmierza do poszerzenia ich ochrony.”

W dalszej części tego uzasadnienia czytamy:

„Ponadto proponowane ujęcie instytucji separacji zostało zbadane pod kątem jego zgodności z europejskimi standardami prawnymi, znajdującymi wyraz w aktach prawnych Rady Europy. Generalnie można powiedzieć, że zamierzona regulacja nie zawiera rozstrzygnięć, które byłyby sprzeczne z zaleceniami Rady Europy sformułowanymi w kwestiach mających znaczenie dla instytucji separacji.”

7. Jeżeli między małżonkami nastąpił zupełny rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, ażeby sąd orzekł separację. Z takim żądaniem może więc występować nawet ta strona, która doprowadziła do powstania zupełnego rozkładu. Wystarczy, jeśli rozkład pożycia jest zupełny. Ustawa nie wymaga, by był on trwały.

Jednakże mimo zupełnego rozkładu pożycia orzeczenie separacji nie jest dopuszczalne, jeżeli skutek niej miałoby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów orzeczenie separacji byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Jeżeli małżonkowie nie mają wspólnych małoletnich dzieci, sąd może orzec separację na podstawie zgodnego żądania małżonków. Orzekając jednak separację na podstawie zgodnego żądania małżonków, sąd nie orzeka o winie rozkładu pożycia.

Jeśli orzeczenie separacji następuje nie na skutek zgodnego żądania małżonków, sąd orzeka, czy i który z małżonków ponosi winę za powstanie rozkładu pożycia. W tym wypadku sąd stosuje art. 58 k.r.o., czyli w wyroku orzekającym separację muszą się znaleźć te wszystkie elementy, które przewidziane są przez ten przepis.

8. Prokurator nie jest legitymowany do wytoczenia pozwu o orzeczenie separacji. Nie może też występować o zniesienie separacji.

9. Sprawy separacyjne rozpoznaje sąd okręgowy. Zob. uwagi w dalszej części komentarza.

10. Znosząc separację, sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków. Na zgodny wniosek małżonków sąd orzeka o utrzymaniu między małżonkami rozdzielnosci majątkowej.

Jest to o tyle istotne, z uwagi na to, że orzeczenie separacji powoduje powstanie między małżonkami rozdzielnosci majątkowej.

11. Jeżeli jeden z małżonków żąda orzeczenia separacji, a drugi orzeczenia rozwodu, i żądanie to jest uzasadnione, to sąd orzeka rozwód.

Jeśli w tym wypadku okaże się, że orzeczenie rozwodu jest nieuzasadnione, a żądanie orzeczenia separacji jest uzasadnione, to sąd orzeka separację.

12. Podstawowe publikacje dotyczące instytucji separacji:

- J. Gajda, *Instytucja separacji w świetle noweli k.r.o.*, M. Praw. 1999, nr 9, s. 9 i n.;
- H. Haak, *Separacja. Komentarz*, Toruń 2000;
- H. Haak, *Separacja*, M. Praw. 2000, nr 4, s. 214;
- E. Holewińska-Łapińska, *Orzekanie separacji*, Warszawa 2006;
- E. Holewińska-Łapińska, *Separacja (projekty nowelizacji k.r.o.)*, Jurysta 1999, nr 2–3, s. 13 i n.;
- P. Kasprzyk, *Instytucja separacji małżeńskiej*, Lublin–Sandomierz 1999;
- J. Panowicz-Lipska, *Instytucja separacji w polskim prawie rodzinnym*, PiP 1999, z. 10, s. 11 i n.;
- J. Panowicz-Lipska, *Skutki separacji faktycznej*, Poznań 1991;
- K. Piasecki, *Separacja w prawie polskim*, Warszawa 2000;
- P. Wołosz, *Separacja jako instytucja obowiązująca w polskim prawie rodzinnym*, Pal. 2001, nr 1–2, s. 45 i n.